

FOTOINTERPRETACJA **W GEOGRAFII** **25 PROBLEMY TELEGEOINFORMACJI**

WARSZAWA 1995

*Wydanie specjalne
z okazji 55 rocznicy zagłady polskich oficerów
w Katyniu, Charkowie i Miednoje*

Interpretacja zdjęć lotniczych Katynia w świetle dokumentów i zeznań świadków

**Katyn: An Interpretation of Aerial Photographs
Considered with Facts and Documents**

Wacław Godziemba-Maliszewski

**For Janusz Zawodny,
Simon Schochet
and my Father, Wacław**

Zarys historyczny i charakterystykę terenu opracowali: Tadeusz Pieńkowski, Wacław Godziemba-Maliszewski
Recenzja: prof. dr Bogodar Winid, doc. dr Witold Kusiński
Tłumaczenie z języka angielskiego: dr inż. Zbigniew Bochenek, Danuta Denda (Skrzypińska)
Tłumaczenie fragmentów tekstu na język angielski: James R.A. Richards, William F. Hoffman

Naukowa interpretacja zdjęć lotniczych może dostarczyć wielu cennych informacji o danym terenie, niemożliwych do uzyskania za pomocą bezpośrednich obserwacji. Porównując wiadomości ze zdjęć tego samego terenu, wykonanych w kilku odstępach czasu, można z dużym prawdopodobieństwem wnioskować o zdarzeniach, jakie tam miały miejsce. Ziemia raz skańczona pozostawia ślad, który można odczytać na zdjęciu lotniczym. Tę metodę wykorzystuje się również do badań historycznych, szczególnie tych miejsc, do których dostęp z różnych względów jest ograniczony lub niemożliwy.

Zdjęcia lotnicze, o których mowa w niniejszej publikacji, zostały wykonane w czasie II Wojny Światowej, przez niemieckie lotnictwo wojskowe — Luftwaffe. Odbitki na papierze są zdeponowane w National Archives Records Administration w College Park Maryland koło Waszyngtonu (USA). Luftwaffe wykonywało zdjęcia okolic Smoleńska, gdyż był to ważny węzeł kolejowy i drogowy. Interesujący nas fragment Lasu Katyńskiego znajdował się tylko na niewielu zdjęciach, przypadkiem uchwycony kamerą. Jak podaje Waclaw Godziemba-Maliszewski, pierwsze takie zdjęcia pochodzą z połowy 1941, a ostatnie z 10 czerwca 1944 roku.

Po raz pierwszy naukową interpretację zdjęć lotniczych Katynia — miejsca mordu polskich oficerów w 1940 roku — wykonał w 1980 roku amerykański ekspert, Robert G. Poirier przy współpracy kilku specjalistów różnych dziedzin nauki. W swym raporcie (*The Katyn Enigma: New Evidence in a 40-year Riddle — Tajemnica Katynia: nowe dane w 40-letniej zagadce*) opublikował i opisał cztery zdjęcia lotnicze wykonane w dniach: 2 września 1942, 23 października 1943, 28 kwietnia 1944 i 10 czerwca 1944 roku. Fragmentaryczne wiadomości o tym raporcie dotarły do Polski w 1988 roku. Zbigniew Rurarz opublikował w 1988 r. w czasopiśmie „Kontakt” artykuł, który zawierał fragmentaryczne i nie opracowane naukowo dane na temat deformacji terenu w Lesie Katyńskim. Raport Poiriera został odkryty przez Godziembę-Maliszewskiego w 1990 r. Szczegóły na temat obu tych materiałów znajdują się w tym opracowaniu. Odbitkę kserograficzną całego raportu Poiriera, wiele zdjęć lotniczych terenów związanych ze zbrodnią katyńską oraz liczne dokumenty dotyczące tej sprawy Waclaw Godziemba-Maliszewski przekazał wiosną 1990 roku Polskiej Prokuraturze i kilku

badaczom problematyki katyńskiej. Polacy dowiedzieli się wówczas o robotach ziemnych prowadzonych w Lesie Katyńskim wiosną 1944 roku. Poirier, po zapoznaniu się z publikacjami na temat Katynia, dysponując interpretacją zdjęć lotniczych, wysnuł hipotezę, że ciała zamordowanych polskich oficerów zostały prawdopodobnie usunięte z Lasu Katyńskiego lub pogrzebane skrycie w innym miejscu.

W Polsce fotointerpretację zdjęć lotniczych Lasu Katyńskiego, otrzymanych od Waclawa Godziemby-Maliszewskiego, wykonano w 1991 roku w Pracowni Fotointerpretacji Geograficznej Wydziału Geografii i Studiów Regionalnych Uniwersytetu Warszawskiego. Wyniki opublikowała dr M. Mycke-Dominko (*Fotointerpretacja w Geografii*, t. 22, Warszawa, 1992). W artykule tym zostały zamieszczone mapy opracowane na podstawie interpretacji zdjęć lotniczych wykonanych w dniach 2 września 1942, 14 października 1943 i 28 kwietnia 1944 r. Na szkicu wykonanym na podstawie zdjęcia z 2.09.1942 r. Jan R. Olędzki zidentyfikował liczne deformacje terenu (ślady potencjalnych wykopów). M. Mycke-Dominko zlokalizowała na pozostałych mapach szereg innych obiektów terenowych. Były to pierwsze polskie mapy Lasu Katyńskiego wykonane na podstawie zdjęć lotniczych. W rzeczywistości pierwsza mapa powstała na podstawie zdjęć Luftwaffe, odtajniona na wniosek Godziemby-Maliszewskiego, została wykonana dla amerykańskiej Wojskowej Służby Wywiadowczej (US Defence Intelligence Service) przez Wojskową Służbę Kartograficzną (Army Map Service) w 1959 r.: AMS seria N701, arkusz 4827. Istotnie, ze względów politycznych, AMS nie naniósł drogi przez Las Katyński.

Waclaw Godziemba-Maliszewski, w niniejszym opracowaniu dotyczącym interpretacji zdjęć lotniczych, przeanalizował 40 zdjęć i 16 map. Wykorzystał również, w celu bardziej wnikliwej interpretacji, dostępne zdjęcia naziemne, filmy, relacje świadków oraz wiadomości zawarte w literaturze i ujawnionych dokumentach. Dodatkowo przestudiowano dokładnie zeznania świadków, szczególnie gdy odnosiły się do obserwacji poczynionych na zdjęciach Luftwaffe i innych materiałach porównawczych. Praca W. Godziemby-Maliszewskiego, która jest wynikiem ośmioletnich studiów, stanowi niewątpliwie dalszy ważny krok do poznania tajemnic Lasu Katyńskiego i obszaru Stacji Gniezdowo.

From the Editors

The scientific interpretation of aerial photography can be a source of interesting information about an area, not otherwise possible to collect through direct on-site observation on the ground. Comparing information about the same area from several consecutive photographs, taken in time intervals, enables us to assess with a considerable degree of certainty events which have taken place there. The earth, once hurt, bears traces which can be detected from aerial photographs. This method is also used for historical studies, especially where the places concerned, for different reasons, are not easily accessible or beyond any access.

The aerial photographs discussed here were taken during the Second World War by the German airforce, the Luftwaffe. Paper prints are within the holdings of the National Archives Records Administration in College Park Maryland, near Washington D.C. in the USA. The Luftwaffe took photographs of the area around Smolensk because it was an important railway and road junction. The Katyn Forest, of interest to us, appears only on a few photographs incidentally. According to Waclaw Godziemba-Maliszewski, the first photographs so far discovered were taken in mid 1941, and the last on 10 June, 1944.

American expert Robert G. Poirier, carried out in 1980, in collaboration with experts from other disciplines, the first scientific interpretation of aerial photographs of the Katyn Forest — the site of the concealed burial of Polish Armed Forces officers who were murdered in Spring 1940. In his report entitled — *The Katyn Enigma: New Evidence in a 40-year Riddle* — he published and described four aerial photographs taken on 2 September 1942, 21 October 1943, 28 April 1944 and 10 June 1944. A fragmentary and non-scientific paper was published by Zdzisław Rurarz in 1988 in "Kontakt" on the subject of ground disturbances at Katyn. However the Poirier report, hitherto secret, was discovered by Godziemba-Maliszewski in 1990; details regarding both of these publications are to be found within this paper. In early 1990 Godziemba-Maliszewski gave copies of Poirier's report and numerous aerial photographs to

Poland's Office of Attorney General and to several persons engaged in research connected with the Katyn massacre. The Polish public then learned about the earth disturbances effected in the Katyn Forest during the Spring of 1944. Mr. Poirier, with the evidence of aerial photographs, presented a hypothesis that the corpses of the murdered Polish Army officers had been excavated and either moved out of Katyn Forest or buried in another place.

In Poland photointerpretation of aerial photographs of Katyn Forest was carried out in 1991 in the laboratory of geographical photointerpretation at the Department of Geography and Regional Studies of Warsaw University, based on materials received from Waclaw Godziemba-Maliszewski. The results were published by Dr M. Mycke-Dominko (*Fotointerpretacja w Geografii*, vol. 22, Warszawa 1992). The publication contained maps elaborated on the basis of aerial photographs taken on 2 September 1942. Prof. Dr Jan R. Olędzki indicated areas of ground disturbances of interest within the investigated site, apparent on imagery of 2 September, 1942, 14 October, 1943 and 28 April, 1944. Dr. Małgorzata Mycke-Dominko identified many recognizable objects. Polish maps of Katyn Forest, based on aerial photographs, were elaborated for the first time. The first map produced from Luftwaffe imagery, secret prior to Godziemba-Maliszewski successful de-classification appeal, was made for the Defence Intelligence Agency by the United States Army Map Service in 1959: AMS series N701 sheet 4827. For political reasons, the AMS map did not include the Katyn Forest road.

Waclaw Godziemba-Maliszewski, in this present paper, has analyzed 40 photographs and 16 maps. He also studied horizontal land-surface imagery, motion-picture films, literature, and primary documents. In addition, witness testimony, is closely examined where it bears directly on observations of importance within the Luftwaffe and collateral imagery. His work is a major towards our understanding of the secrets of Katyn Forest and to the area of Gnezdovo Station. It is the product of 8 years of research.